

Közzététel: 2025. október 17.

A tanulmány címe:

Választási részvétel és a válaszhány típusai – klasszikus tipológia új szempontokkal

Szerzők:

BISZÁK OTÍLIA

az ELTE Társadalomtudományi Kar, Survey statisztika és adatanalitika mesterszakos hallgatója és az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport tagja

E-mail: biszakotilia@student.elte.hu

SZEITL BLANKA

az ELTE Társadalomtudományi Kar, Statisztika Tanszékének adjunktusa, az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport kutatója és az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa

E-mail: szeitl.blanka@tatk.elte.hu

TÚRY-ANGYAL EMESE

az ELTE Társadalomtudományi Kar, Statisztika Tanszékének adjunktusa és az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport kutatója

E-mail: tury.angyal.emese@tatk.elte.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2025.10.hu0931>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, hasznoszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c) pontban foglaltak alapján a

Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 103. évfolyam 10. számában megjelent, Biszák Otília – Szeitl Blanka – Tury-Angyal Emese által írt, Választási részvétel és a válaszhány típusai – klasszikus tipológia új szempontokkal* című tanulmány (link csatolása)”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Biszák Otília – Szeitl Blanka – Túry-Angyal Emese

Választási részvétel és a válaszhiány típusai – klasszikus tipológia új szempontokkal

**Voter turnout and types of nonresponse:
new perspectives on a traditional typology**

Biszák Otília, az ELTE Társadalomtudományi Kar, Survey statisztika és adatanalitika mesterszakos hallgatója és az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport tagja

E-mail: biszakotilia@student.elte.hu

Szeitl Blanka, az ELTE Társadalomtudományi Kar, Statisztika Tanszékének adjunktusa, az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport kutatója és az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa

E-mail: szeitl.blanka@tatk.elte.hu

Túry-Angyal Emese, az ELTE Társadalomtudományi Kar, Statisztika Tanszékének adjunktusa és az ELTE Survey Methods Room Budapest kutatócsoport kutatója

E-mail: tury.angyal.emese@tatk.elte.hu

A politikai választásokkal kapcsolatos kérdőíves (*survey*) kutatások esetében hagyományosan magas azoknak az aránya, akik valamilyen okból nem mondják el, melyik pártra terveznek szavazni. Elemzésünkben a 2024-es európai parlamenti választások idején végrehajtott telefonos kutatás eredményei alapján reprodukáljuk *Angelusz és Tardos (2006)* választási tipológiáját, amely a részvételi hajlandóság és a pártpreferencia alapján alulmondók, felülmondók és perzisztensek csoportjába sorolja a válaszadókat. Eredményeink azt mutatják, hogy a nemválaszolók csoportja leírható a szakirodalomban is ismert szociodemográfiai jellemzőkkel – például a nők alacsonyabb politikai érdeklődésével –, ugyanakkor új elemként az elérhetőség szerepe is kiemelkedő jelentőséggel bír. Kutatásunkból az is kiderül, hogy a telefonos közvélemény-kutatások során legkönnyebben azok a választók szólaltathatók meg, akik konzisztensen nyilatkoznak szavazási hajlandóságukról és pártpreferenciájukról. Ezzel szemben az alulmondók esetében a rejtőzködés nem csupán a pártpreferencia titkolásának következménye, hanem az elérhetőség nehézsége is jelentős szerepet játszik abban, hogy politikai attitűdjeik rejtve maradnak. A nemválaszolók csoportjainak azonosítása a választási előrejelzések pontosabbá tételéhez is hozzájárul.

Kulcsszavak: survey nemválaszolók, választáskutatás, GLM

In survey research related to political elections, there is traditionally a high proportion of respondents who, for various reasons, do not disclose which party they intend to vote for. In our analysis, based on data from a telephone survey conducted during the 2024 European Parliamentary elections, we reproduce the *Angelusz–Tardos (2006)* electoral typology, which classifies respondents into three groups based on their willingness to vote and their stated party preference: underreporters, overreporters, and persistents. Our results show that the group of non-respondents in the survey can be described using sociodemographic characteristics well-documented in the literature – for example, the lower political interest of women. However, our findings also highlight the significant role of

accessibility as a new factor. Our research reveals that in telephone surveys, voters who are most easily reached tend to consistently report both their voting intentions and party preferences. In contrast, underreporters' concealment is not solely due to hiding their party preference; limited accessibility also plays a key role in keeping their political attitudes hidden. Identifying non-respondent groups contributes to improving the accuracy of electoral forecasts.

Keywords: survey nonresponse, election research, GLM

A közvélemény-kutatások választási előrejelzései időről időre kritikák keretében kerülnek, különösen, ha az előzetes becslések jelentősen eltérnek a tényleges választási eredményektől. A nemzetközi kutatásokat tekintve a 2016-os egyesült államokbeli választások előtti előrejelzések váltottak ki különösen nagy visszhangot (Zhou *et al.*, 2021), míg Magyarországon két választás kapott e téren sok figyelmet: a 2002-es (Bodor, 2012; Kolosi-Tóth, 2002) és a 2022-es (Tardos, 2022), amikor a közvélemény-kutatók a végső eredménynek ellentmondó várakozásokat fogalmaztak meg.

A téves előrejelzések hátterében számos tényező állhat. Az egyik a választások előtti napokban bekövetkező váratlan politikai események hatása, amelyet az adatfelvételek időbeli korlátai miatt a felmérések nem tudnak megfelelően figyelembe venni (Tardos, 2022; Godbout-Bélanger, 2007). Más kutatások a nyilvános és nem nyilvános vélemények szétválásával, a hallgatási spirál (Noelle-Neumann, 1974) elmélete alapján magyarázták a „látens közvéleményt”: a kampányidőszakban a kormány befolyása alatt lévő állami média elhalkíthatja az ellenzéki hangokat, de a szavazástól már nem feltétlenül tartja vissza az embereket – esetleg épp aktívabb részvétellel készítheti őket. Ezenkívül az olyan pszichológiai hatások, mint az *underdog* (magyarul az esélytelen jelölt támogatása) vagy a *bandwagon* (magyarul a győzteshez húzás) effektus (Kende, 2013) szintén torzíthatják az eredményeket: a választók egy része az esélytelenebb jelöltek támogatására való hajlandósága vagy éppen a győzteshez való csatlakozni vágyás motivációja miatt módosíthatja pártpreferenciáját az utolsó pillanatban. A kérdezőbiztosok vagy a közvélemény-kutató intézetek vélt vagy valós politikai kötődése is befolyásolhatja a válaszadói hajlandóságot, mivel egyes választók bizalmatlanok lehetnek bizonyos intézetekkel szemben, és ennek következtében elutasíthatják a részvételt, vagy torzított válaszokat adhatnak (Németh-Luksander, 2018; Tardos, 2022).

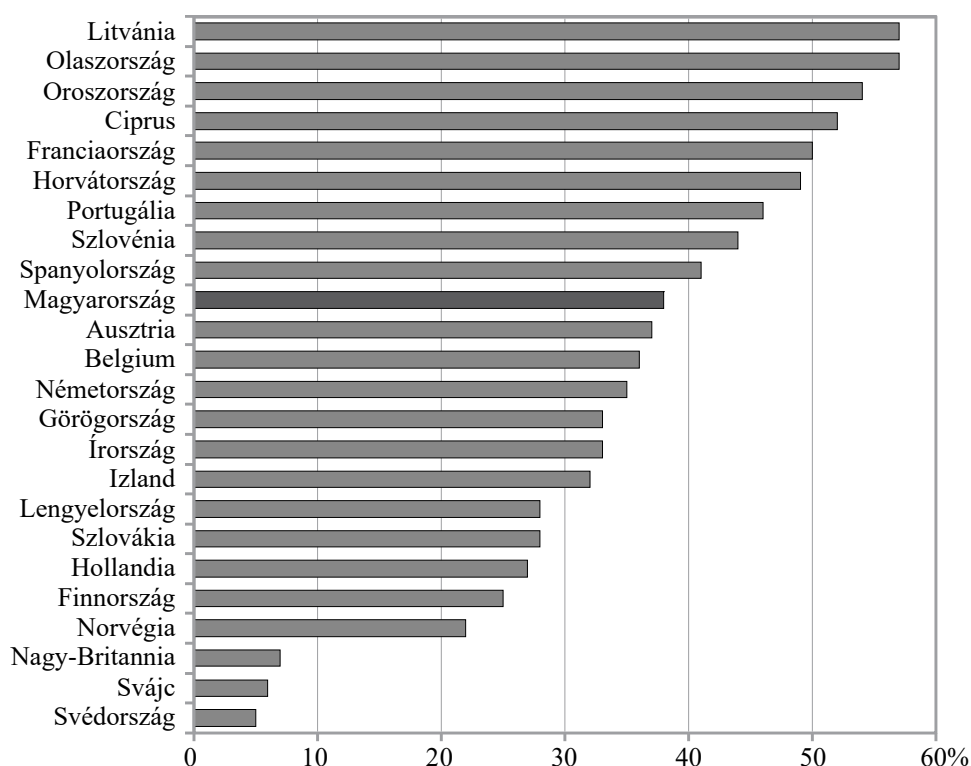
Survey módszertani szempontból a nemválaszolás jelensége is jelentős hatással lehet az előrejelzések pontosságára (Zhou *et al.*, 2021). A szakirodalomban megkülönböztetik a *unit nonresponse* és az *item nonresponse* jelenséget, attól függően, hogy a válaszadó teljes egészében megtagadja a kérdőív kitöltését, vagy csupán

egyes kérdésekre nem válaszol (*Bodor-Eranus et al., 2018*). Az *item nonresponse* azt jelenti, hogy a válaszadó kitölti a kérdőívet, de bizonyos kérdésekre – különösen érzékeny témákban, például pártpreferenciával kapcsolatban – nem ad választ. A politikai kérdésekkel kapcsolatos *item nonresponse* magas aránya nemzetközileg is megfigyelhető általános jelenség. Az 1. ábra a European Social Survey (ESS) 11. hullámának adatai alapján mutatja be, hogy az egyes országokban milyen arányban nem válaszoltak, vagy jelezték, hogy nem tudják, melyik pártra szavaztak a legutóbbi választáson. Magyarország esetében a válaszhány aránya 38%, tehát a megkérdezettek több mint egyharmada nem adott egyértelmű választ erre a kérdésre, ezzel Magyarország az országokat összehasonlítva a középmezőnyben helyezkedik el.

1. ábra

**A pártpreferencia-kérdés esetében megfigyelhető válaszhány aránya
(ESS 11. hullám, 2023/2024)**

*The proportion of item nonresponse to the party preference question
(ESS round 11, 2023/2024)*

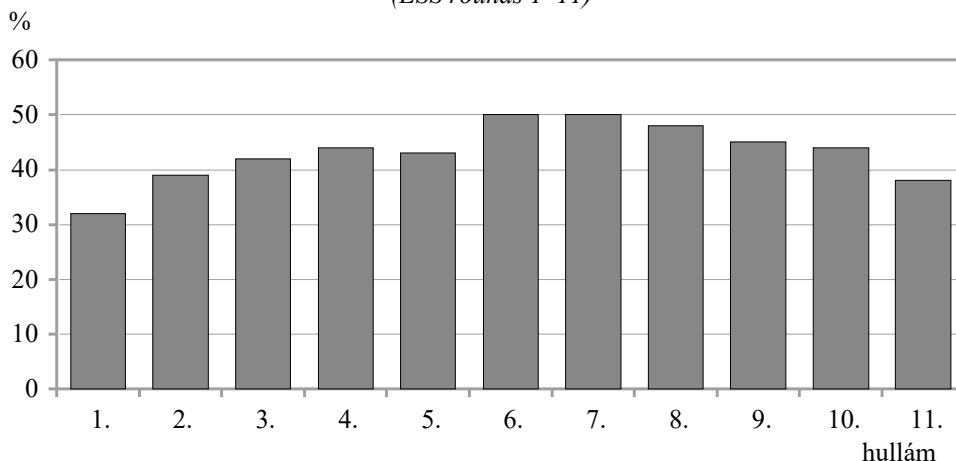
Forrás: saját szerkesztés.

A 2. ábrán ugyanennek a jelenségnek az időbeli alakulását mutatjuk be, Magyarországra koncentrálva. Látható, hogy a válaszhány aránya időben változó, de általánosságban 44 és 50% között mozog. Az alacsonyabb értékek az első (32%) és a legutóbbi, a 11. hullámban (38%) tapasztalhatók, míg a legmagasabb arány a 6. és a 7. hullámban (50%) figyelhető meg. A legutóbbi hullám adatai szerint a válaszhány valamelyest csökkent a korábbi csúcserőtekekhez képest, ám továbbra is viszonylag magas szinten maradt.

2. ábra

A pártpreferencia-kérdés esetében megfigyelhető válaszhány aránya Magyarországon (ESS 1–11. hullám)

The proportion of item nonresponse to the party preference question in Hungary (ESS rounds 1–11)

Forrás: saját szerkesztés.

Korábbi kutatások a „nem tudom”, „erre inkább nem válaszolnék” típusú válaszok arányát összefüggésbe hozták többek közt az adatgyűjtés módjával: *Tardos (2022)* a magyarországi helyzetre vonatkoztatva a telefonos és a személyes lekérdezést hasonlítja össze, *McRoy (2021)* pedig az online és a telefonos lekérdezések közti különbséget elemzi. Az előbbi esetben a személyes lekérdezés nyújtotta bizalmi helyzet okozhat magasabb válaszadási hajlandóságot, az utóbbi esetben kisebb mértékben tudtak kimutatni hasonló tendenciákat a kutatók. A *unit nonresponse* tekintetében egy 2020-as metaanalízis 12 százalékponttal magasabb értéket mutatott online kérdőívek esetében a többi lekérdezési módhoz képest (*Daikeler et al., 2020*). *Čehovin és munkatársai (2023)* viszont az *item nonresponse* tekintetében nem találtak különbséget a különböző módokon felvett kérdőívek között, így nem szükséges a megkülönböztetésük az elemzésben. *Brennan és Hoek (1992)* úgy találta, hogy a nemválaszolás inkább hozzáférési problémákból ered, vagyis abból,

hogyan a válaszadó nem tud éppen válaszolni, és nem szándékos elutasításból, ezért a válaszadók elérhetőségét külön is vizsgáltuk.

A válaszhiány magas aránya azért torzíthatja a becslések pontosságát, mivel a válaszok megtagadása nem véletlenszerűen fordul elő, hanem összefügghet bizonyos társadalmi, politikai és pszichológiai tényezőkkel (*Shamaileh, 2024*). Korábbi kutatásukban *Angelusz és Tardos (2006)* a választókat pártpreferenciájuk és szavazási hajlandóságuk alapján sorolták csoportokba: kik azok, akik megmondják, kire szavaznak, és el is mennek szavazni, és kik azok, akik valamelyik kérdésre nem válaszolnak. Később ezt a tipológiát a pártpreferenciához kötötték. Kutatásunkban ezt a csoportosítást vesszük alapul: azt vizsgáljuk, hogyan érvényesül 2024-ben, valamint milyen szociodemográfiai és válaszadási sajátosságok jellemzik ma ezeket a csoportokat, illetve mennyire érhetők el *survey* típusú kutatásokban az egyes csoportokhoz tartozó válaszadók. Célunk, hogy a szenzitív politikai kérdésekre adott alacsony válaszadási arányt olyan további információkkal egészítsük ki, amelyek hozzájárulhatnak a választási előrejelzések pontosságának javításához.

Az elemzés további részében elsőként a válaszhiányok mintázatára vonatkozó szakirodalmi összefoglalót mutatunk be (1. fejezet), amelyben kitérünk az ezt befolyásoló egyéni és válaszadói csoportokra jellemző dimenziókra, illetve részletesen bemutatjuk az elemzés központjában szereplő *Angelusz–Tardos-féle (2006)* választási tipológiát. A 2. fejezetben a kutatási kérdéseket fogalmazzuk meg, amelyek a tipológia aktuális szerkezetére és a különböző csoportok szociodemográfiai jellemzőire vonatkoznak. Ezután bemutatjuk az elemzésben felhasznált adatokat és az adatgyűjtés módszerét (3. fejezet), és ebben a részben ismertetjük azt is, hogy a nyers és a súlyozott adatok milyen pártpreferencia-megoszlást eredményeztek. A 4. fejezetben regressziós modellek segítségével részletesen megválaszoljuk a kutatási kérdéseinket, az 5. fejezetben pedig összefoglaljuk az eredményeket.

1. Szakirodalmi összefoglaló

Az egyéni választói viselkedést formáló hatásokat és az ezekhez kapcsolódó elméleteket *Galgóczi és Vető (2022)* szintetizálta. A szerzőpáros kiemelte a gyermekkori szocializáció és a családi örökség szerepét, a társadalmi környezet hatásait, a gazdasági megfontolásokat, az állampolgári attitűdöket, a médiafogyasztási szokásokat, az érzelmeik és a közvélemény-kutatások szerepét. A demográfiai változók közül az életkor egyaránt hatással van a politikai ideológia alakulására, illetve a választásokon való részvételi hajlandóságra. A fiatalok kevésbé vesznek részt a

választásokon, aminek oka az lehet, hogy kevésbé érzik, a politikusok azokkal a problémákkal foglalkoznak, amelyek őket érintik (*Pirie–Worcester, 1998*). A férfiak és a nők közötti eltérést tekintve az tapasztalható, hogy bár a korai kutatások azt bizonyították, a nők kevésbé élnek a szavazati jogukkal, a különbség eltűnni látszik (*Galgóczi–Vető, 2022*). A magasabb iskolai végzettségűek magasabb arányban élnek a szavazati jogukkal, mint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők (*Gallego, 2010*), míg a jövedelmi helyzetnek inkább az ideológiai oldal választásában tulajdonítanak szerepet (*Van der Brug, 2003*).

Boda (2013) szoros kapcsolatot állapított meg egy ország gazdasági fejlettsége és az állampolgárai általános intézményi és interperszonális bizalma között, valamint bebizonyította, hogy az adott társadalomra jellemző társadalmi kultúra is hatással van a bizalom és a fejlettség alakulására. Az oksági összefüggés szerinte feltételezhetően körkörös, egymást erősítő vagy gyengítő tendenciák figyelhetők meg. Kiemelte azt a megközelítést is, amely a társadalmi tőke nagyságával és az általános bizalom szintjével hozza összefüggésbe a politikai intézményekbe vetett bizalmat. Eszerint a politikai intézményekbe vetett bizalom egyféle kivetített interperszonális bizalomként kezelhető, amely mélyen beágyazott, és csak hosszú távon változó kulturális normáktól függ.

Az egyéni választási preferenciák kialakítása önmagában is összetett folyamat, mérhetőségének pedig további, rendszerszintű és ehhez szorosan kapcsolódó egyéni tényezői vannak. A választási rendszerek különböző attribútumai – mint a választási formula (arányos, többségi, vegyes), a körzeti magnitúdó (a választóközrtek átlagos mérete), a bejutási küszöb, a választási fordulók száma, a szavazólap szerkezete (nyílt vagy zárt listás) és a szavazatkapcsolás (vegyes választási rendszerekben a választási rendszer két ága közötti kompenzáció vagy annak hiánya) – mind hatással van a stratégiai szavazás valószínűségére (*Harkányi, 2018*). A stratégiai szavazás egyik előfeltétele, hogy a választónak legyenek előzetes feltételezései a választások eredményeivel kapcsolatban. A politikailag tudatos szavazóknak lehetőségük van tájékozódni a lehetséges kimenetelekről szóló diskurzusokból, valamint a közvélemény-kutatások eredményeiből, míg a kevésbé tudatos szavazók a korábbi évek tapasztalataira támaszkodva határozhatják meg a becslésüket (*Harkányi, 2018*). A stratégiai szavazást a *bandwagon* hatást magyarázó elméletek egyik típusaként szokás említeni (*Kende, 2013*), ebben az esetben nincsen feszültségben a valós szavazási preferencia és az arról való nyilatkozási hajlandóság.

Az autoriter rezsimek esetében azonban felmerül az öncenzúra lehetősége a politikai közvélemény-kutatások során, különösen a kormányt bíráló kérdések esetében, hogy az adott politikai klímában a válaszadók mennyire tekintik rizikósnak az őszinte ellenvélemény kifejezését (*Shamaileh, 2024*). A válaszmegtagadás egy

adott kérdésnél elméleti szinten csak részben tekinthető tényleges preferenciahiánynak. Bár a válaszmegtagadást gyakran szokták a társadalomtudományban az öncenzúra egyik mértékegységeként tekinteni, *Shamaileh (2024)* szimulációkon alapuló elemzése szerint ez nem megfelelő indikátor ennek mérésére. A szerző azonban hangsúlyozza, hogy ennek elméleti és empirikus alapjai további kutatásra szorulnak. A magyar politikai rendszert a rezsimitásban gyakran illetik hibrid vagy versengő autoriter megnevezéssel (*Benedek, 2019*), így a Magyarországon készült adatfelvételek kapcsán is felmerül az öncenzúra kérdése.

A politikai közvélemény-kutatások a válaszadók eléréséhez kapcsolódó nehézsége, hogy a mintákban felülreprezentáltak a politikailag aktív egyének, akiknek az attitűdjei nem tekinthetők általánosíthatónak az egész populációra nézve (*Keeter–Igielnik, 2016*). *Groves és munkatársai (2004)* bizonyították, hogy magasabb a válaszadási hajlandóság akkor, ha a válaszadó számára érdekes témakörrel szól a felmérés. A politikailag aktív személyek esetében azt találták, hogy náluk nincsen különbség a tisztán politikai és a kísérletben használt más témakörök kapcsán, emellett minden témakörben magasabb válaszadási hajlandóság jellemezte őket. A jelenség magyarázata az lehet a szerzők szerint, hogy a kísérletben használt többi témakör is beletartozik a politikailag aktív személyek érdeklődési körébe, ebből fakadóan kibővítik a kísérleti dizájn korlátait. Az érdeklődés mellett a kérdőív legitimitásának perspektívája és annak célja is befolyásolja a válaszadást (*Stocké, 2006*).

A válaszadók elérhetőségének hatását a válaszmegtagadásra több kutatás is vizsgálta, különböző eredményekkel. *Jones és munkatársai (1979)* telefonos felmérésükben részletesen nyomon követték a válaszadók hívásainak alakulását – beleértve a sikertelen próbálkozásokat is –, és ez alapján két csoportot különítettek el a válaszadók körében. Az első csoportba azok tartoztak, akik kezdetben elutasították a részvételt, de később meggyőzhetőek voltak, és végül válaszoltak; őket „ideiglenes elutasítóknak” nevezték. A szerzők feltételezése szerint ezeknek a válaszadóknak a nézetei és attitűdjei hasonlítanak azokéhoz, akik végül teljesen elzárkóztak a részvételtől. A második csoportba olyan válaszadók kerültek, akik sosem utasították vissza nyíltan az interjút, mégis nagyon nehezen voltak elérhetőek (több hívás kellett a kapcsolatfelvételhez). A kutatók úgy vélték, ez a csoport hasonló jellemzőkkel bír, mint azoké, akiket nem sikerült elérniük, de nem is utasították el egyértelműen a részvételt. *Stinchcombe és munkatársai (1981)* viszont arra jutottak, hogy a felmérésekben való részvétel megtagadásának hajlama nem állt összefüggésben a válaszadó elérhetőségével (*Stinchcombe és munkatársai, idézi: Brennan–Hoek, 1992*). *Dutwin és szerzőtársai (2015)* szerint lényegi különbség van az első kapcsolatfelvételnél részt vevők és a csak ismételt kapcsolatfelvétel után válaszolók között. A szerzők a korábbi kutatási eredmények össze-

foglalásaképp megállapítják, hogy a különbség minőségére irányuló megállapítások nem konzisztensek az általuk vizsgált korábbi tanulmányokban, azonban felhívják a figyelmet a jelenség sokoldalú hatásmechanizmusaira. *Voigt és munkatársai (2003)* a telefonos felkereséssel készült epidemiológiai vizsgálatok során azt találták, hogy a később együttműködő elutasítók nagyobb valószínűséggel rendelkeztek felsőfokú végzettséggel, vezető beosztásban dolgoztak, és nem voltak házasok.

Az egyéni választói viselkedésen túl a választók csoportjainak jellemzőit vizsgálta *Angelusz és Tardos*, akik létrehoztak egy, a látens politikai preferenciákat, valamint a tényleges részvétel hiányát kiemelő véleménynyilvánítási hármastipológiát (2006). A tipológia szerint a perzisztens (1) csoportba tartozók elemszáma a legnagyobb, ők azonos módon fogják a választási hajlandóságukat és a pártpreferenciájukat megadni, mivel a választói magatartásuk konzisztens és stabil. Perzisztens szavazók a státusztudatos szavazók, és ide tartozik kisebb részben az is, aki mind a választástól való távolmaradását, mind a pártpreferencia hiányát jelzi (*Tardos, 2022*). Az alulmondók (2) esetében a részvételhez kapcsolódó attitűd stabilabb, mint a pártpreferencia: ők utóbbit nem mondják meg, náluk a stabil választási hajlandóság bizonytalan pártválasztással társul. A felülmondók (3) esetében ez fordítva van: ők a részvétel kapcsán óvatosabbak, de a pártpreferenciájuk egyértelmű. *Angelusz és Tardos (2006)* az aktuális és a retrospektív szavazási hajlandóságot is külön nézte a három kategóriában, ezek alapján sorolták be a válaszadókat. Eredeti elemzésükben három, 2003 és 2005 között készült adatfelvételre támaszkodtak, majd 2010-ben is megismételték a választók tipizálását ezen kategóriák szerint, kiegészítve a 2010-es felvételt azzal, hogy személyesen, telefonon vagy online történt a lekérdezés, hiszen ez is befolyásolhatja a válaszadói hajlandóságot. Ebben a későbbi elemzésben azt tapasztalták a pártpreferenciával való összevetés során, hogy az alulmondók olyan időszakokban váltak különösen jelentőssé, amikor a politikai környezet polarizált vagy elnyomó volt, és egyes pártokhoz negatív társadalmi megítélés kapcsolódott. Ez jellemző lehet például autoriter rendszerekben, ahol az emberek féltek nyíltan kinyilvánítani valódi pártpreferenciájukat. Az alulmondók általában olyan pártokra szavaztak, amelyek nem a politikai mainstream részei, például radikális, kisebbségi vagy kevésbé népszerű pártokra. Gyakran ők a „rejtett” szavazók, akik miatt a választások előtti közvélemény-kutatások alábecsülték bizonyos pártok támogatottságát. A felülmondók ezzel szemben azok, akik a legkönnyebben változtatják a preferenciáikat. Leginkább olyan időszakokban kerültek előtérbe, amikor egy párt domináns pozíciót töltött be a politikai térben, például választási győzelmeket követően vagy hegemon politikai rendszerekben. Ezekben az időszakokban megnőtt a „győzteshez való csatlakozás” iránti hajlandóság, így sokan olyan pártok támogatottságát vallották,

amelyek népszerűbbek vagy hatalmon voltak. A felülmondók gyakran a kormányzó vagy domináns pártok irányába torzították preferenciájukat, még akkor is, ha valójában nem ezekre a pártokra szavaztak.

A perzisztensek, a legstabilabb csoport szerepe stabil politikai rendszerben vagy hosszabb távon erős szavazóbázissal rendelkező pártok esetében volt kiemelkedő. Ők az adott párt „törzsbázisát” alkották, és kitartottak választott pártjuk mellett, függetlenül attól, hogy az éppen kormányon volt vagy ellenzékben. A perzisztensek politikai hűsége és ideológiai elköteleződése olyan pártok esetében is jelentőséggel bír, amelyek képesek hosszú távon stabil támogatottságot fenntartani.

Tardos (2022) elemzése a 2022-es választások kapcsán megerősítette, hogy az aktuális politikai és társadalmi klíma, valamint a választási részvétel dinamikái összefüggenek a hármas tipológia csoportjainak viselkedésével. A választási hiányok mintázata tehát további információt adhat a választási előrejelzésekhez.

2. Kutatási kérdések

Kutatási kérdéseink egyrészt a hármas tipológia kategóriáinak változásaira, másrészt a csoportok jellemzőire irányulnak.

1. Hogyan jelentek meg a hármas tipológia kategóriái 2024-ben a magyar társadalomban?
2. Milyen attitűdbeli és szociodemográfiai jellemzők mentén írhatók le a tipológia egyes csoportjai, valamint milyen sajátosságok figyelhetők meg a választadók elérhetősége tekintetében?

Kutatásunk során először a tipizálást végezzük el egy, a 2024-es európai parlamenti választások idejében készült, telefonos kérdőíves adatfelvételtől származó adatokon, majd statisztikai modellek segítségével feltárjuk, hogy ezek a csoportok mennyiben különböznek egymástól társadalmi, politikai és elérhetőségi szempontból.

3. Adatok és módszerek

Elemzésünkben a tipológiát saját surveyadatokon mutatjuk be. Az adatgyűjtés az ELTE Egyetemi Kiválósági Alap (EKA) finanszírozásában valósult meg 2024. május 14. és június 4. között összesen két adatfelvételi hullámban. Az adatgyűjtő

cég az IPSOS Zrt. volt, az adatgyűjtés módszerét pedig a CATI (Computer-Assisted Telephone Interviewing) adatgyűjtési mód jelentette. Azért a CATI adatgyűjtési módot választottuk, mert a választások eredményét előre jelezni szándékozó kutatások a gyakorlatban jellemzően CATI-módszerrel készülnek, és kutatásunk az általános adatgyűjtési gyakorlatot kívánta bemutatni és a tipikusan abból származó adatokat elemezni. Az adatgyűjtés során az adatgyűjtő a Random-Digit Dialing (RDD) módszerét alkalmazta. Az RDD-módszer a CATI adatgyűjtési technikához kapcsolódik, amelyet különösen akkor alkalmaznak, amikor véletlen mintát kívánnak venni a teljes lakosságból anélkül, hogy előre meghatározott telefonszámokat használnának. Az RDD-módszer alapja, hogy véletlenszerűen generálnak telefonos számokat egy adott előhívószámmal és tartományban, így biztosítva, hogy a minta lefedje a telefonos elérhetőséggel rendelkező lakosságot. Az adatgyűjtés során a hívószámokat a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által kiadott mobilszolgáltatók megoszlása szerint generálták. A vezetékes és a mobil közötti arányt szakmai konszenzus alapján 15% vezetékes és 85% mobilban határozták meg. Ezek mentén mindkét hullámhoz előzetesen 30 000 kiindulósámot generáltak.

Az adatfelvétel indulásával az adatgyűjtő olyan szakaszokra (ún. *batch*ekre) osztva töltötte be a gépi tárcsázóba a számokat, hogy az adott batch minimum 80%-ára teljesüljön a hívási szabály, miszerint kiejtés előtt legalább 5-ször hívnak egy számot különböző napszakokban és napokon, lehetőleg 1 hétvégi napon is. Ilyen batchekből először 7500, majd 5000, aztán 2500 és végül még 2500 számot tartalmazókat töltöttek be. Minden egyes batch betöltéséről az előzőekben tapasztalt sikeres interjúk aránya alapján döntöttek. Az adatgyűjtés két hullámban valósult meg (a két hullám között nem változtattunk a kérdőíven), amelyek során végül összesen 17 500-17 500 telefonszám került betöltésre mindkét hullám esetében. Ennek az összesen 35 000 telefonszámnak a felkeresése eredményezte a megvalósult teljes 2013 interjút. Az adatgyűjtés során tapasztalt válaszadási arány tehát 5,75% volt. Azért, hogy a minta véletlen jellegét a válaszadók felkeresésekor megarthassuk, nem alkalmaztunk demográfiai csoportok szerinti kvótákat, így a sikeres minta demográfiai megoszlását utólagos rétegzéssel korrigáltuk. Az ennek során használt sarokszámokat a 2022-es népszámlálás nyilvánosan elérhető adatai adták a következő 4 demográfiai dimenzió együttes megoszlása alapján: a válaszadó neme (2 kategóriában), korcsoportja (3 kategóriában), iskolai végzettsége (3 kategóriában) és lakhelyének településtípusa (3 kategóriában). Így összesen 54 súlycella alapján korrigáltuk a nyers adatgyűjtésből származó megoszlásokat.

Bár a kiinduló telefonszámokat tartalmazó minta véletlen mintának számít, és a megvalósult minta demográfiai összetétele jól reprezentálja a 2022-es magyar lakosság összetételét nem, korcsoport, iskolai végzettség és településtípus szerint, fontos hangsúlyozni, hogy a válaszadási mintázatokkal foglalkozó módszertani

szakirodalom alapján elmondható, a jelenlegi survey válaszadói bázisa is feltehetően eltérhet a teljes lakosságtól további jellemzők mentén (ezek a jellemzők például a politikai témákkal összefüggő érdeklődés, a kérdőívekkel és a tudományos eredményekkel kapcsolatos nyitottság vagy az általános bizalom lehetnek).

1. táblázat

**Pártpreferencia-becslés és választási végeredmények
a 2024. június 8-ai európai parlamenti választásokra**
*Party preference estimates and final election results
for the June 8, 2024 European Parliamentary elections*

Párt/mozgalom	Első hullám		Második hullám		Mindkét hullám egyben		Választási eredmény
	súlyozatlan	súlyozott	súlyozatlan	súlyozott	súlyozatlan	súlyozott	
Fidesz–KDNP	42,76	47,31	39,17	46,22	40,96	46,78	44,82
Demokratikus Koalíció (DK)–Magyar Szocialista Párt (MSZP)–Párbeszéd	9,87	8,13	9,63	6,84	9,75	7,49	8,03
Momentum Mozgalom	4,39	2,34	6,13	5,63	5,26	3,96	3,70
Jobbik	1,32	1,71	0,44	0,54	0,88	1,14	0,99
Mi Hazánk Mozgalom	5,70	7,57	5,47	6,06	5,59	6,83	6,71
Magyar Kétfarkú Kutypárt (MKKP)	6,36	5,16	6,56	6,79	6,46	5,96	3,59
LMP – Magyarország Zöld Pártja	1,32	1,21	1,09	0,77	1,20	0,99	0,87
Megoldás Mozgalom (MEMO)	–		0,22	0,08	0,11	0,04	0,37
Mindenki Magyarországa Néppárt (MMN)	0,88	0,70	0,66	1,45	0,77	1,07	0,64
Második Reformkor Párt (2RK)	0,44	0,35	1,75	1,23	1,10	0,78	0,68
TISZA, Tisztelet és Szabadság Párt (Magyar Péter pártja)	26,97	25,51	28,88	24,40	27,93	24,96	29,60
Nem válaszol	54,70	56,50	54,60	57,90	54,60	57,20	

Forrás: saját szerkesztés.

Adatfelvételünkben a Fidesz–KDNP támogatottsága a súlyozott becslésekben az első hullámban 47, a második hullámban 46% volt, míg a tényleges választási eredmény alacsonyabb, 44% (1. táblázat). A TISZA valós támogatottságát az előrejelzések alulbecsülték: az első hullám súlyozott értéke közel 26, a második hullámé 24, míg a választási eredmény ennél magasabb, közel 30% lett. A kisebb

pártok, például a Magyar Kétfarkú Kutypárt (MKKP) esetében ezzel ellentétes tendencia figyelhető meg: az előrejelzések (5-7%) rendre magasabb értékeket mutattak, mint a választási eredmény (4%). A Demokratikus Koalíció (DK), a Magyar Szocialista Párt (MSZP) és a Párbeszéd közös listája esetében az eltérés kevésbé markáns, de szintén megfigyelhető.

Adatfelvételünkben a válaszhány aránya mind az első, mind a második hullámban jelentősen meghaladta az legutóbbi ESS-adatgyűjtés esetében tapasztalt 38%-os értéket.

4. Eredmények

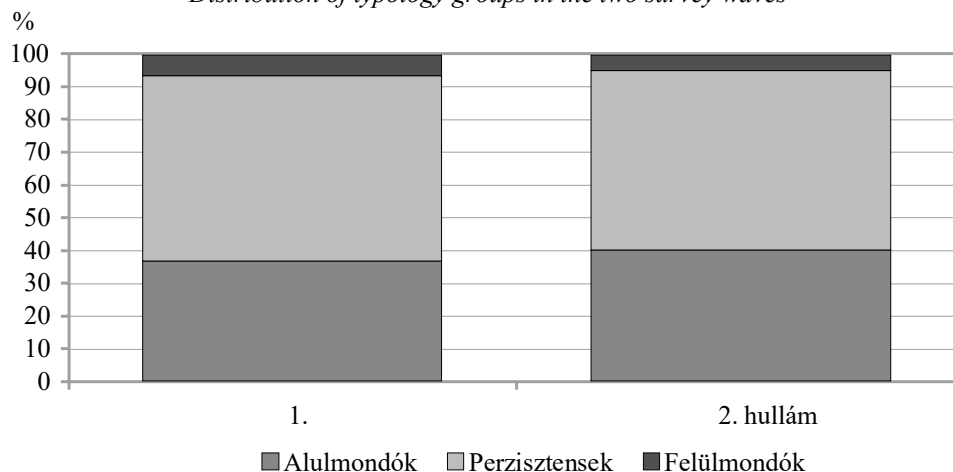
4.1. A tipológia csoportjainak megoszlása

A két adatfelvétel alapján a szavazók a Tardos-tipológia szerinti csoportjait a 3. ábra mutatja. Az ábrán látszik, hogy az első hullámban a perzisztensek és az alulmondók aránya magasabb, míg a második hullám adataiban a felülmondóké.

3. ábra

A tipológia csoportjainak megoszlása a két adatfelvétel során

Distribution of typology groups in the two survey waves

Forrás: saját szerkesztés.

Tardos (2022) eredményeivel összevetve az látható, hogy a perzisztensek aránya a 2010-es telefonos eredményeket leszámítva minden esetben alacsonyabb

2024-ben, mint a korábbi években (2. táblázat). Az alulmondók aránya magasabb, mint a korábbi személyes adatfelvételeknél. A felülmondók aránya a 2024-es adatfelvétel első hullámában hasonló a 2003-as és a 2010-es online értékekhez, viszont a második hullámban a legalacsonyabb (személyes) értékekhez hasonlít.

2. táblázat

**Pártpreferencia-becslés és választási végeredmények
a 2024. június 8-ai európai parlamenti választásokra**
*Party preference estimates and final election results for
the June 8, 2024 European Parliamentary elections*

(%)				
Év	Módszer	Perzisztensek	Alulmondók	Felülmondók
2003	Személyes	70,8	24,2	5,0
2005	Személyes	71,5	19,2	9,2
2010	Személyes	75,3	16,5	8,3
2010	Telefonos	47,6	51,7	0,6
2010	Online	79,8	14,5	5,8
2024. 1. hullám	Telefonos	57,1	36,7	6,2
2024. 2. hullám	Telefonos	55,1	40,2	4,7

Forrás: saját szerkesztés.

4.2. Hogyan jellemezhetők a csoportok?

A továbbiakban a megállapított csoportokat nem a pártpreferencia és az aktuális pártpolitikai összefüggések szempontjából vizsgáljuk, hanem elsősorban szocio-demográfiai és attitűdbeli jellemzőik, valamint a kérdőíves kutatásban való részvételi hajlandóságuk és elérhetőségük alapján elemezzük.

A választói attitűd jellemzése általánosított lineáris modellel (Generalized Linear Model; GLM) történik, amelyben a tipológia kategóriáit binomiális eloszlású magyarázóváltozóként kezeljük. Az elemzés során csak azokat a válaszadókat vesszük figyelembe, akik egyik kérdésnél sem voltak választ nem adók, így a mintaméret 1949 főre csökkent. Mind a három modell esetében ugyanazokat a magyarázóváltozókat használtuk fel, amelyek kiválasztása a szakirodalom korábbi eredményei alapján zajlott. A változók egydimenziós megoszlása a Függelék F1. táblázatában található. A vizsgált magyarázóváltozók 4 csoportba sorolhatók: demográfiai jellemzők, bizalom, politikához való viszony és az adatfelvétel során tanúsított magatartás.

Az alapvető demográfiai változók (nem, kor, iskolai végzettség, településtípus) mellett vizsgáltuk a munkához való viszonyt (végez fizetett munkát, nem végez

fizetett munkát, nyugdíjas). A válaszadók értékelték a háztartásuk jövedelmi helyzetét, ennek mentén 3 csoportot hoztunk létre (nehezen él meg a jövedelméből, kijön a jövedelméből, kényelmesen megél a jövedelméből). A bizalmat a modellünkben az általános, az emberekbe vetett bizalmon keresztül mértük.

A politika iránti érdeklődés két dimenzióját vettük figyelembe. Egyrésztől vizsgáltuk, hogy a kérdezett az előző országgyűlési választások alkalmával (2022) elment-e szavazni. A válaszadók közel 80%-a részt vett a legutóbbi országgyűlési választásokon, 16%-uk nem élt a szavazati jogával. A választ nem adók és azok, akik még nem választhattak 2022-ben, egy önálló, kis létszámú kategóriát alkotnak, az ő szavazási hajlandóságukat eltérő okból, de bizonytalanak kategorizáltuk (3%). Az elemzés során figyelembe kell venni, hogy a múltbeli szavazási hajlandóság is önbevallásos alapon történt, így feltételezhető, hogy egyes válaszadók a valóságtól eltérően, a vélt elvárásoknak megfelelően nyilatkoztak erről.

Rögzítésre került az adatfelvétel során, hogy hányadik alkalommal sikerült telefonon elérni a kérdezettet. Ennek 4 kategóriába sorolásával különböztetünk meg könnyen (első hívás), inkább könnyen (második hívás), inkább nehezen (3-4 hívás) és nehezen (5-6 hívás) elérhetőket. Az adatfelvételi hullám bevonásával vizsgálható, hogy a választásokhoz való időbeli közelség befolyásolja-e, hogy a kérdezett valószínűleg a tipológia melyik csoportjába tartozik. A politikai közvélemény-kutatások gyengeségeként jelenik meg, hogy nem képesek reagálni a hirtelen bekövetkező hangulatváltozásokra, esetünkben azonban vizsgálható, hogy a két időszak között tapasztalható-e szignifikáns eltérés a két eltérő időpont között.

A modellek jól illeszkednek, és a feltételek ellenőrzése is megfelelő eredményeket ad. Az illeszkedésre és a feltételellenőrzésre vonatkozó tesztek részletes eredményei a Függelék F2. táblázatában találhatók. A magyarázómodellek eredményeit a 3. táblázatban közöljük.

Ahogy az a 3. táblázatból leolvasható, 1%-os szignifikanciaszint mellett 50%-kal jellemzőbb az alulmondó kategóriába tartozás a nőkre, mint a férfiakra, valamint 2,3-szeres ez a valószínűség azok esetében, akik 2022-ben elmentek szavazni, azokhoz képest, akik nem. Az inkább nehezen elérhető 50%-kal, míg a nehezen elérhető kétszer nagyobb valószínűséggel lesznek alulmondók, mint a könnyen elérhető. Minél kevésbé érdeklődik a válaszadó a politikai kérdések és a közélet iránt, annál nagyobb valószínűséggel nem mondja meg a számára szimpatikus pártot, biztos szavazási hajlandóság mellett. Ezen felül 5%-os szignifikanciaszint mellett a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 61%-kal nagyobb valószínűséggel tartoznak ebbe a csoportba, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők. A szubjektív jövedelmi helyzet is befolyásoló tényezőnek tekinthető, míg a fővárosban élőkre jellemzőbb ez a típusú politikai attitűd, mint a faluban vagy községben élőkre, a jövedelmi helyzet szempontjából elmondható, hogy a jövedelmükből

nehezen megélőkre, valamint a jövedelmükből kijövőkre szignifikánsan jellemzőbb az alulmondás.

1%-os szignifikanciaszint mellett a felülmondás valószínűsége 155%-kal magasabb azok körében, akik nem végeznek fizetett munkát, mint akik végeznek, valamint 72%-kal alacsonyabb azok körében, akik elmentek szavazni 2022-ben, mint akik nem mentek el. Az iskolai végzettséggel való összefüggés az alulmondók esetén megfigyeltekkel ellentétes. A felsőfokú iskolai végzettségűek kisebb valószínűséggel tartoznak ebbe a csoportba, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők. A nőkre kevésbé jellemző, hogy bizonytalan szavazási hajlandóság mellett bevallott pártpreferenciával rendelkeznek, de ez az összefüggés csak gyengén megfigyelhető.

A perzisztensek esetében az inkább nehezen elérhető 35, míg a nehezen elérhető 54%-kal kisebb valószínűséggel tartoznak a tipológia legnépesebb csoportjába 1%-os szignifikanciaszint mellett, valamint a fizetett munkát nem végzők is 38%-kal kevesebb eséllyel jellemző, hogy azonos irányba mutasson a pártszimpátiájuk kifejezése a szavazási hajlandóságukkal a fizetett munkát végzőkhöz képest. A 2022-es választásokon való részvétel 47%-kal csökkenti a perzisztensek csoportjába tartozás valószínűségét, emellett a politika iránt érdeklődés fokozódásával ez növekszik. A felülmondókhoz hasonlóan a nőkre kevésbé jellemző a perzisztencia, és az alulmondókkal ellentétben azok, akik a jövedelmükből kijönnek, vagy csak nehezen jönnek ki, ez kevésbé jellemző.

Várakozásainkkal ellentétben sem az interperszonális bizalom mértéke, sem a kérdéses hulláma (azaz a választás időpontjához való közelítés), sem az életkor nincs szignifikáns hatással a szavazási hajlandóság és a kifejezett pártpreferencia összefüggéseire. Az adatfelvétel hulláma hatásának, illetve hatástalanságának okát a választás jellegében és az aktuális politikai környezetben érdemes keresni. *Tóka (2024)* az európai parlamenti választásokra másodrendű választásként hivatkozik, mivel az egy másik politikai aréna harci kellékeként tűnik fel a közéletben. A szerző szerint a 2024-es választáskor egy új ellenzéki párt hirtelen felemelkedése volt nyomon követhető az európai parlamenti választásokon, azonban ebben az európai kontextusnak csak szerény alakító szerepe volt a legnagyobb európai pártcsoportban a Fidesz távozása után jelentkező hiányból fakadóan. A TISZA támogatottságának növekedése nagyobb részben a kormányzattal szembeni elégedetlenség és a korábbi ellenzék tehetetlensége percepciójának volt köszönhető (*Tóka, 2024*). Ezek a tendenciák arra utalhatnak, hogy a korábban erős pártpreferenciával nem rendelkező választók alternatívát találhattak maguknak a politikai palettán, ami a perzisztensek növekedésének arányát hozhatta volna magával. Ezt a feltételezést az elemzésünk nem támasztja alá. Lehetséges, hogy ez a változás már az első adatfelvétel időpontja előtt lezajlott, vagy pedig a TISZA Párt felemelkedése nem érintette az alulmondók csoportját, hanem a korábban is perzisztensek pártpreferenciáit változtatta meg.

Érdemes kiemelni, hogy mind a perzisztensek, mind az alulmondók esetén releváns szempontnak bizonyult, hogy mennyire volt elérhető a kérdezett. A hívás-szám növekedésével növekszik az alulmondás valószínűsége, míg a perzisztensekre nem jellemző, hogy csak a 4. hívás után lehetne elérni őket. A mérési eredmények megbízhatóságának szempontjából pozitívnak tekinthető, hogy a közvélemény-kutatásokkal a legkönnyebben azokat a választókat lehet elérni, akik konzisztensen nyilatkoznak a szavazási hajlandóságukról és a pártpreferenciájukról, azonban az alulmondók preferenciái nemcsak a pártpreferenciájuk titokban tartása miatt, hanem az elérhetőség nehézségéből fakadóan is rejtve maradnak. A két csoportot ezenfelül még a politika iránti érdeklődés szempontjából érdemes megközelíteni. Míg a politika iránt érdeklődőkre jellemzőbb a perzisztencia, addig az erre kevésbé nyitottak inkább az alulmondók csoportjába tartoznak.

3. táblázat

A magyarázómodellek eredményei
Results of the explanatory models

Megnevezés	Alulmondók			Perzisztensek			Felülmondók		
	együtt-ható	95% KI	p-érték	együtt-ható	95% KI	p-érték	együtt-ható	95% KI	p-érték
Konstans	-2,52	[-3,18; -1,87]	< 0,001	1,49	[1,18; 1,8]	< 0,001	-1,26	[-1,88; -0,64]	0,04
Nem									
nő	0,41	[0,22; 0,61]	< 0,001	-0,28	[-0,47; -0,09]	0,004	-0,52	[-0,95; -0,10]	0,016
Kor	0,006	[0,00; 0,01]	0,2	-0,01	[-0,01; 0]	0,2	0	[-0,02; 0,02]	> 0,9
Iskolai végzettség									
középfok	0,27	[0,001; 0,54]	0,045	-0,12	[-0,37; 0,13]	0,4	-0,4	[-0,87; 0,08]	0,1
felsőfok	0,48	[0,15; 0,8]	0,005	-0,23	[-0,54; 0,09]	0,2	-1,3	[-2,3; -0,46]	0,004
Településtípus									
város	0,05	[-0,21; 0,32]	0,7	-0,11	[-0,13; 0,15]	0,4	0,31	[-0,30; 1]	0,3
főváros	0,34	[0,04; 0,64]	0,025	-0,23	[-0,52; 0,06]	0,11	-0,38	[-1,1; 0,38]	0,3
Szubjektív jövedelmi helyzet									
kijön a jövedelméből	0,29	[0,06; 0,52]	0,012	-0,27	[-0,49; -0,05]	0,017	0	[-0,54; 0,52]	> 0,9
nehezen él meg a jövedelméből	0,31	[0,04; 0,58]	0,022	-0,38	[-0,64; -0,12]	0,004	0,39	[0,15; 0,92]	0,2

(A táblázat a következő oldalon folytatódik)

(folytatás)

Megnevezés	Alulmondók			Perzisztensek			Felülmondók		
	együtt-ható	95% KI	p-érték	együtt-ható	95% KI	p-érték	együtt-ható	95% KI	p-érték
Munkavégzés									
nem végez fizetett munkát	0,23	[-0,05; 0,51]	0,1	-0,48	[-0,74; -0,22]	< 0,001	0,94	[0,47; 1,4]	< 0,001
nyugdíjas	0,25	[0,08; 0,58]	0,13	-0,22	[-0,53; 0,1]	0,2	-0,24	[-1,0; 0,51]	0,5
Bizalom	0,02	[-0,02; 0,06]	0,4	0	[-0,04; 0,04]	0,8	-0,05	[-0,13; 0,04]	0,3
Politikai érdeklődés	-0,14	[-0,22; -0,06]	< 0,001	0,15	[0,07; 0,23]	< 0,001	-0,07	[-0,24; 0,1]	0,4
2022-es választás									
bizonytalan	-0,47	[-1,3; 0,23]	0,2	0,37	[-0,22; 0,98]	0,23	0,04	[-0,81; 0,81]	> 0,9
elment	1,2	[0,87; 1,5]	< 0,001	-0,64	[-0,93; -0,36]	< 0,001	-1,3	[-1,7; -0,77]	< 0,001
Elérhetőség hívásszám alapján									
2 (második hívás)	0,2	[-0,05; 0,44]	0,11	-0,18	[-0,41; 0,06]	0,14	-0,05	[-0,62; 0,49]	0,8
3 (3-4 hívás)	0,41	[0,17; 0,65]	< 0,001	-0,43	[-0,66; -0,2]	< 0,001	0,25	[-0,26; 0,76]	0,2
4 (5-6 hívás)	0,7	[0,32; 1,1]	< 0,001	-0,79	[-1,2; -0,41]	< 0,001	0,52	[-0,27; 1,2]	0,2
Adatfelvételi hullám									
2.	0,09	[-0,10; 0,28]	0,38	-0,04	[-0,22; 0,15]	0,7	-0,25	[-0,68; 0,17]	0,2

Forrás: saját szerkesztés. A táblázatban szereplő változók referenciakategóriái fentről lefelé: férfi, alapfok, falu vagy község, nehezen él meg a jövedelméből, végez fizetett munkát, nem ment el, 1 (első hívás), 1. adatfelvételi hullám. Ezekhez a kategóriákhoz képest értelmezhetők a feltüntetett eredmények.

5. Konklúzió

A politikai közvélemény-kutatások tévedéseivel foglalkozó eddigi elemzések többsége elsősorban azt vizsgálta, hogy kik maradnak ki teljesen a közvélemény-kutatásokból, azonban legalább ilyen fontos annak feltárása, hogy az elérhető válaszadók milyen módon és milyen mintázatok szerint torzíthatják a becsléseket, mert a választási mintázatok elemzése segíthet finomítani az előrejelzési modelleket, csökkentve a nemválaszolásból fakadó bizonytalanságokat. Cikkünkben ezen mintázatot írtuk le az *Angelusz és Tardos (2006)* által kidolgozott hármas

tipológia keretrendszerét használva: egyrészt összehasonlítottuk a 2024-es európai parlamenti választások előtti állapotot a korábban felvettekkel, másrészt a választók pártpreferencián túli egyéb jellemzőit is vizsgáltuk.

A hármas tipológia alapján megismételt vizsgálat feltárta, hogy a perzisztensek aránya a 2024-es adatfelvételben alacsonyabb, mint a korábbi alkalmakkor, ez azt mutatja, hogy a pártpreferencia szempontjából legstabilabb csoport, a státusztudatosok aránya alacsonyabb volt. A felülmondók aránya a tipológia eredményeinek egyik legfontosabb tanulsága. A perzisztensek csoportja a legkönnyebben elérhető a közvélemény-kutatásokban való részvételre, ami megerősíti azt a módszertani megállapítást, hogy a felmérések elsősorban azokat a választókat képesek jól reprezentálni, akik következetesen vállalják pártpreferenciájukat és szavazási hajlandóságukat. Ezzel szemben az alulmondók nemcsak politikai okokból titkolhatják preferenciájukat, hanem az elérhetőségük nehézsége is befolyásolja azt, hogy a közvélemény-kutatásokban kevésbé jelennek meg: a több hívás után elérhető választadók között nagyobb arányban találunk alulmondókat, míg a perzisztensek könnyebben kapcsolódnak be a kérdőíves kutatásokba.

A demográfiai jellemzők szempontjából a nők és az alacsonyabb politikai érdeklődésű választadók esetében az alulmondás valószínűsége magasabb, ami arra utal, hogy a politikai aktivitás és az attitűdbeli bizonytalanság együttesen alakítja a választadási mintázatokat. Az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci státusz szintén jelentős szerepet játszik: míg a magasabb végzettségűek esetében nagyobb az esélye az alulmondásnak, addig a perzisztensek között felülreprezentáltak a stabil munkahellyel rendelkezők. Ugyanakkor nem találtunk szignifikáns különbséget a tipológia csoportjai közt az interperszonális bizalom mértékében, a választás időpontjától való távolság és az életkor alapján sem.

Függelék

F1. táblázat

Magyarázóváltozók egydimenziós megoszlásai
Univariate distributions of explanatory variables

Megnevezés	Válasz- adó, fő	Meg- oszlás, %	Megnevezés	Válasz- adó, fő	Meg- oszlás, %
Nem			A legtöbb emberben meg lehet bízni vagy nem lehetünk elég óvatosak az emberi kapcsolatokban?		
1 (Férfi)	939	48,18	0 (Nem lehetünk elég óvatosak)	242	12,42
2 (Nő)	1 010	51,82	1	34	1,74
Iskolai végzettség			2	85	4,36
1 (Alapfok)	400	20,52	3	198	10,16
2 (Középfok)	1 104	56,64	4	190	9,75
3 (Felsőfok)	445	22,83	5	537	27,55
Településtípus			6	241	12,37
Falu, község	342	17,55	7	218	11,19
Város, megyei jogú város	1 030	52,85	8	146	7,49
Budapest	577	29,60	9	13	0,67
Mennyire elérhető a kérdezett az adatfelvétel szempontjából (hívásszám szerinti csoportosítás)			10 (A legtöbb ember megbízható)	45	2,31
1 (Első hívás)	822	42,18	Szubjektív jövedelmi helyzet		
2 (Második hívás)	481	24,68	1 (Nehezen él meg a jövedelmé- ből)	408	20,93
3 (3-4 hívás)	510	26,17	2 (Kijön a jövedelméből)	550	28,22
4 (5-6 hívás)	136	6,98	3 (Kényelmesen megél a jövedelméből)	991	50,85
Munkavégzés			Egészében véve mennyire érdeklik Önt a politikai, közéleti kérdések)		
1 (Végzett fizetett munkát)	1 042	53,46	1 (Egyáltalán nem érdekli)	291	14,93
2 (Nem végzett fizetett munkát)	331	16,98	2	212	10,88
3 (Nyugdíjas)	576	29,55	3	474	24,32
Ön szavazott a legutóbbi, 2022. áprilisi országgyűlési választásokon?			4	489	25,09
Igen	1 547	80,49	5 (Nagyon érdekli)	483	24,78
Nem	311	16,18			
Bizonytalan	64	3,33			

Forrás: saját szerkesztés.

F2. táblázat

Illeszkedésvizsgálat és feltétel-ellenőrzés
Goodness-of-fit testing and assumption checking

Felülmondók		
Hosmer–Lemeshow-illeszkedésvizsgálat		
χ^2	szabadságfok	p-érték
12,218	10	0,2707
Multikollinearitás		
Változó	VIF	VIF 95%
Nem	1,09	[1,05; 1,16]
Kor	2,00	[1,88; 2,14]
Iskolai végzettség	1,24	[1,19; 1,32]
Településtípus	1,08	[1,04; 1,15]
Szubjektív jövedelmi helyzet	1,29	[1,23; 1,37]
Bizalom	1,16	[1,11; 1,23]
Politikai érdeklődés	1,41	[1,34; 1,50]
2022-es szavazás	1,39	[1,32; 1,48]
Elérhetőség hívás alapján	1,16	[1,11; 1,23]
Munkavégzés	1,96	[1,84; 2,10]
Hullám	1,07	[1,03; 1,14]
Perzisztensek		
Hosmer–Lemeshow-illeszkedésvizsgálat		
χ^2	szabadságfok	p-érték
10,436	10	0,4031
Multikollinearitás		
Változó	VIF	VIF 95%
Nem	1,06	[1,03; 1,14]
Kor	2,53	[3,36; 2,72]
Iskolai végzettség	1,31	[1,25; 1,39]
Településtípus	1,09	[1,05; 1,16]
Szubjektív jövedelmi helyzet	1,21	[1,16; 1,28]
Bizalom	1,12	[1,07; 1,19]
Politikai érdeklődés	1,36	[1,29; 1,44]
2022-es szavazás	1,28	[1,22; 1,36]
Elérhetőség hívás alapján	1,09	[1,05; 1,16]
Munkavégzés	2,55	[2,38; 2,74]
Hullám	1,03	[1,01; 1,15]

(A táblázat a következő oldalon folytatódik)

(folytatás)

Alulmondók		
Hosmer–Lemeshow-illeszkedésvizsgálat		
χ^2	szabadságfok	p-érték
5,6744	10	0,8418
Multikollinearitás		
Változó	VIF	VIF 95%
Nem	1,07	[1,03; 1,14]
Kor	2,57	[2,39; 2,76]
Iskolai végzettség	1,31	[1,25; 1,39]
Településtípus	1,09	[1,05; 1,16]
Szubjektív jövedelmi helyzet	1,21	[1,15; 1,28]
Bizalom	1,12	[1,08; 1,19]
Politikai érdeklődés	1,32	[1,26; 1,40]
2022-es szavazás	1,22	[1,17; 1,30]
Elérhetőség hívás alapján	1,08	[1,04; 1,15]
Munkavégzés	2,60	[2,43; 2,8]
Hullám	1,03	[1,00; 1,16]

Forrás: saját szerkesztés.

A modellek illeszkedését Hosmer–Lemeshow-tesztel ellenőriztük. A tesztek nem szignifikánsak, tehát a modellek által becsült kimenet nem tér el szignifikánsan a valós értékektől. A vizsgált változók multikollinearitását VIF-mutatóval (Variance Inflation Factor, VIF; varianciainflációs faktor) ellenőriztük, amely megmutatja a becsült regressziós együttható varianciája inflálódásának mértékét a hibatagok varianciájához viszonyítva (Kovács, 2008). Bár nincsen egységes küszöbérték, amely mentén a mutatót kiértékelni szokás, egyes szerzők szerint a mutató 5 feletti értéke erős multikollinearitást jelez (Kovács, 2008). Az általunk épített modellek esetében a VIF-értékek 1 és 2,6 között mozognak, így ezt a konvenciót figyelembe véve a multikollinearitás nem jellemző a modellekbe bevont változókra.

Köszönetnyilvánítás

Az elemzés az ELTE Egyetemi Kiválósági Alap (EKA) támogatásával készült.

Irodalom

- Angelusz R. – Tardos R. (2006): Az elérhetőség és válaszadói készség gyenge közegei – mintale-morzsolódás és trendszerű erózió panelfelvételek példáján. In: Angelusz R. – Tardos R. (szerk.): *Mérésről mérésre*. pp. 41–66., Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Budapest.
- Benedek I. (2019): Üdvözlés a győzőnek? A populizmus térhódítása: szükséges fordulat, múltó kor-szellem vagy autoriter veszélyforrás? *Jel-Kép*, 40(2), 26–44.
<https://doi.org/10.20520/JEL-KEP.2019.2.27>
- Boda Z. (2013): *Legitimitás, bizalom, együttműködés: kollektív cselekvés a politikában*. Argumentum Kiadó, Budapest. <https://mek.oszk.hu/16000/16085>
- Bodor, T. (2012): Hungary's „Black Sunday” of public opinion research: The anatomy of a failed election forecast. *International Journal of Public Opinion Research*, 24(4), 450–471.
<https://doi.org/10.1093/ijpor/edr039>
- Bodor-Eranus E. H. – Letenyi L. – Pápay B. (2018): Mennyi az Ön havi nettó jövedelme? Anyagi helyzetre vonatkozó kérdések érvényessége és a válaszmegtagadás problémája rugalmas kérdő-ívezés alapján. *Szociológiai Szemle*, 28(2), 28–51.
https://szociologia.hu/dynamic/szociologia_2018_02_28_51.pdf
- Brennan, M. – Hoek, J. (1992): The behavior of respondents, nonrespondents, and refusers across mail surveys. *The Public Opinion Quarterly*, 56(4), 530–535. <https://doi.org/10.1086/269343>
- Čehovin, G. – Bosnjak, M. – Lozar Manfreda, K. (2023): Item Nonresponse in Web Versus Other Survey Modes: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Social Science Computer Review*, 41(3), 926–945. <https://doi.org/10.1177/08944393211056229>
- Daikeler, J. – Bošnjak, M. – Lozar Manfreda, K. (2020): Web versus other survey modes: An updated and extended meta-analysis comparing response rates. *Journal of Survey Statistics and Methodo-logy*, 8(3), 513–539. <https://doi.org/10.1093/jssam/smz008>
- Dutwin, D. – Loft, J. D. – Darling, J. E. – Holbrook, A. L. – Johnson, T. P. – Langley, R. E. – Lavrakas, P. J. – Olson, K. – Peytcheva, E. – Stec, J. A. – Triplett, T. – Zukerberg, A. (2015): Current knowledge and considerations regarding survey refusals, Executive summary of the AAPOR task force report on survey refusals. *Public Opinion Quarterly*, 79(2) 411–419.
<https://doi.org/10.1093/poq/nfv025>
- Galgóczi E. – Vető B. (2022): Választói magatartásméletek: A szavazói viselkedés kiismerésének alapjai. *Pólusok*, 3(1), 25–49. <https://doi.org/10.15170/PSK.2022.03.01.02>
- Gallego, A. (2010): Understanding unequal turnout: Education and voting in comparative perspective. *Electoral Studies*, 29(2), 239–248. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.11.002>
- Godbout, J.-F. – Bélanger, É. (2007): Economic Voting and Political Sophistication in the United States: A Reassessment. *Political Research Quarterly*, 60(3), 541–554.
<https://doi.org/10.1177/1065912907304502>
- Groves, R. M. – Presser, S. – Dipko, S. (2004): The role of the topic interest in survey participation decision. *Public Opinion Quarterly*, 68(1), 2–31. <https://doi.org/10.1093/poq/nfh002>
- Harkányi Á. M. (2018): A stratégiai szavazás arcai. *Politikatudományi Szemle*, 27(1), 115–140.
<http://real-j.mtak.hu/11370/>
- Jones, C. – Sheatsley, P. – Stinchcombe, A. (1979): Dakota farmers and ranchers evaluate crop and livestock surveys. In: *NORC Report*, No. 128. National Opinion Research Center. Chicago.
https://www.norc.berkeley.edu/content/dam/norc-org/pdfs/NORCRpt_128.pdf
- Keeter, S. – Igielnik, R. (2016): *Can Likely Voter Models Be Improved? Evidence from the 2014 U.S. House elections*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/?p=101878>

- Kende G. (2013): A közvélemény-kutatások hatása a politikai közvéleményre és a választói viselkedésre (elméleti megközelítések). *Szociológiai Szemle*, 12(2), 6–30.
https://szociologia.hu/dynamic/szociologia_szemle_2013_2_kende_gabor.PDF
- Kolosi T. – Tóth I. Gy. (2002): Egy tévedés története. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2002*. Budapest. TÁRKI, pp. 339–367.
<https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a838.pdf>
- Kovács P. (2008): A multikollinearitás vizsgálata lineáris regressziós modellekben. *Statistikai Szemle*, 86(1), 38–67. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2008_01/2008_01_038.pdf
- McRoy, M. (2021): Examining how survey mode affects Americans’ views of international affairs. *Pew Research Center (Decoded Blog)*, April 21.
<https://www.pewresearch.org/decoded/2021/04/21/examining-how-survey-mode-affects-americans-views-of-international-affairs/>
- Németh, R. – Luksander, A. (2018): Strong Impact of Interviewers on Respondents’ Political Choice: Evidence from Hungary. *Field Methods*, 30(2), 155–170.
<https://doi.org/10.1177/1525822X18769502>
- Noelle-Neumann E. (1974): The spiral of silence: a theory of public opinion. *Journal of Communication* 24(2), 43–51. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1974.tb00367.x>
- Pirie, M. – Worcester, R. M. (1998): *The Millennial Generation*. Adam Smith Institute. London.
- Shamaleh, A. (2024): On the measurement of the preference falsification using nonresponse rates. *Political Science Research and Methods*, 13(2), 373–391. <https://doi.org/10.1017/psrm.2024.29>
- Stocké, V. (2006): Attitudes toward Surveys, Attitude Accessibility and the Effect on Respondents’ Susceptibility to Nonresponse. *Quality & Quantity*, (40)(2), 259–288.
<https://doi.org/10.1007/s11135-005-6105-z>
- Tardos R. (2022): Az el nem ért és az elmért szavazók, a „bizonytalan” nem szavazók. 2022 esete a kétezres évek felől. *Politikatudományi Szemle*, (31)(4), 7–37.
<https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2022.4.7>
- Tóka G. (2024): A 2024. évi európai parlamenti választások Magyarországon. In: Tóth I. Gy. – Gábor A. – Medgyesi M.: *Társadalmi Riport 2024*. pp. 457–472., Társadalomkutató Intézet. Budapest. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2024.22>
- van der Brug, W. (2003): How the LPF Fuelled Discontent: Empirical tests of explanations of LPF support. *Acta Politica*, 38(2), 89–106. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ap.5500005>
- Voigt, L. F. – Koepsell, T. D. – Daling, J. R. (2003): Characteristics of Telephone Survey Respondents According to Willingness to Participate. *American Journal of Epidemiology*, 157(1), 66–73.
<https://doi.org/10.1093/aje/kwf185>
- Zhou, Z. – Serafino, M. – Cohan, L. – Calarelli, G. – Makse, H. A. (2021): Why polls fail to predict elections. *Journal of Big Data*, (8)(1), article number: 137.
<https://doi.org/10.1186/s40537-021-00525-8>